

אביהם
ומחנכם

של
תלדי
ישראל

גלימת הראשון לציון בנפש ישראל

סוד הצמצום

סוד הצמצום, להביט בילד בגובה העיניים על אף שמדובר באדם ענק, להשיל את גלימת הראשון לציון, הדיין החריף, לומר לשכינה שבאה: המתניני, יש לי מצוות דאורייתא גדולות בכלים קטנים לזכות בהם, להאיר בהם ולהוסיף זוהר בעולם.

אל מול דמותו המיוחדת של הרב זצוק"ל - שזקדק בהלכה, שהידר במצוות שבין אדם לחברו, שלא סטה מהאמת גם מול גדולי שליטי העולם שנועצו בו וביקשו את עזרתו, וכן אל מול ראשי ממשלה, נשיאים ואנשי צבא, מי שעסק בלימוד תורה יומם ולילה וזמנו יקר לאין ערוך - עמדו כל העת ילדי ישראל. הרב נתן להם מקום ראשונה במלכות, האיר להם פנים, השקיע בהם זמן רב, ירד לגובה העיניים שלהם והיה איתם במקום שבו הם נמצאים עכשיו, עם הקטנות של הילדים ועם התמימות שלהם, עם מרד הנעורים ועם חוסר קבלת המרות. עם המשחק שנשבר ועם הסוכריה המשמחת.

ישנן גננות נפלאות שעושות עבודת קודש, הן מחוברות לילדי הגן באורח מעורר התפעלות; כמותן יש מלמדים בתלמודי התורה, מורים ור"מים בבתי הספר, בישיבות ובאולפנות; ישנם ראשי ישיבות גדולים, תלמידי חכמים, פוסקים ומורי הוראה ושקדנים עצומים; ישנם גדולי ישראל, אנשי רוח, מנהיגי הציבור, ראשי העם. ואולם לשלב בהרמוניה את שלושת הדברים באישיות אחת, זהו לימוד גדול מאוד. לראות איך גדול דור מצטמצם לממדי הילד, זהו שיעור נפלא. והוא יכול ללמד אותנו להבין עד כמה הדבר אמיתי, חשוב, נכון ובעיקר מועיל.

ישנם כאלו שהנושא נראה להם פשוט וברור, כך הם נוהגים ופועלים. להם הפרק הזה יכול להיות כלי להרחבה ולדיוק, להבנה עד היכן הדברים יכולים להגיע. ואולם יש שימצאו בפרק זה כיוון חינוכי חדש ומפתיע, איך להשיל את המעמד ואת הגינונים ולהיות בתוך עולמם של הילדים והתלמידים, ויחד איתם להצמיח ולצמוח.

נשאלת השאלה מאיפה הדרך הזאת צומחת, למה היא נכונה וטובה, אילו פירות יוצאים ממנה, וגם כמה מאמץ היא דורשת מאיתנו. בנוסף יש לראות איך הדברים מסתדרים עם הצורך בכללים, במשמעות, בניצול הזמן וכדומה, דברים שנראים לפעמים כסתירה להכלה הזאת. מדוע נכון שאפנה זמן כל כך יקר עבור רצונות של ילד או תלמיד, בייחוד אם הוא לא מקשיב ואולי גם מנסה לפגוע.

ישנם סיפורים על הרב שאדם מן השורה יאמר לעצמו: אם אני אנהג כך יפטרו אותי. הרב במעמדו וכוחו הרשה לעצמו, אבל לי אין אפשרות כזאת. ייתכן ואכן כך, ויחד עם זאת ניתן לראות בסיפורים כאלו מעין קריאת כיוון עד להיכן ניתן להגיע. לקבל זריקת עידוד ואומץ לנסות ולפעול על אף הקושי.

בחלק מהמקרים, שאותם לא הבאנו בפרק הזה, התיאור בסיפור מלווה ברוח הקודש שלה זכה הרב בעמלו הרב. וישאל השואל: מה לנו ולזה? הוא ברוח קודשו ידע למי ואיך לפנות ומה יעזור, אני לא שם!

לטעמי הלימוד ביחס לרוח הקודש בעניין הזה הוא שאם בורא עולם או האדם שזכה לזה משתמש בכוח המיוחד הזה לצורך סיוע לילד קטן והשקעת זמן עבורו, כנראה שהנושא באמת עולה בכמה דרגות על צרכים ורצונות אחרים. או לחילופין אם אדם במעמדו, שזוכה לרוח הקודש, מקדיש את זמנו לילדים ולא רואה בזה ביטול זמן, קל וחומר הדברים לגביי, בערך ובמחויבות למענם.

לרב זצוק"ל הייתה קרבה מיוחדת לילדים. הוא נתן להם מקום של חשיבות, האיר להם פנים, פינק אותם וגילה כלפיהם אהבה מיוחדת.

הרב, שהיה ילד יתום מגיל אחת-עשרה, פיתח רגישות גדולה לנושא. וכפי שהרב עצמו דרש פעמים רבות על הפסוק בתהילים "יתום אתה, היית עוזר" – היינו מי שהיה במציאות מסוימת ומכיר את הקושי שבה, באופן טבעי יהיה ער ורגיש יותר למי שנמצא במציאות דומה. לכן כמי שהיה חסר את היחס האבהי בילדותו, נתן יחס אבהי לחומרה ובהידור גדול לכל הילדים שהיו בקרבתו.

דוגמאות לקרבה ולרגישות המיוחדת הזאת ניתן לראות בסיפורים רבים מאוד. נעסוק בהם בפרק מיוחד סביב הנושא של "יתום אתה, היית עוזר". ובכל זאת, כדי להיכנס לעניין נזכיר אחדים מהם.

גשם של דמעות

סיפר רוני לוי, נהגו של הרב: ילד יתום הגיע אל הרב לבקש שהרב ישתתף בשמחתו. הרב ניסה לסדר את לוח הזמנים לטובת שמחת הילד היתום ואולם הדבר לא עלה ביזו כי באותו הערב היה לו שיעור גדול בכנס רבנים שהיה באחד המלונות בים המלח. הרב נסע לכנס הרבנים, ובינתיים ירדו גשמי ברכה במרכז הארץ. כמות גדולה של גשמים הציפה את כל הנחלים במדבר יהודה, והנחלים הציפו את הכבישים המוליכים למלונות בים המלח.

הדרך לבתי המלון הייתה חסומה והרב נאלץ לחזור לירושלים. בדרך אמר לי הרב: "סע לבר המצווה. כל המים האלה הם הדמעות של הילד בר המצווה". לא ידעתי מנין לרב לדעת שהנער באמת בכה. חשבתי בליבי שאולי הרב מגזים קצת.

הגענו לבר המצווה, ובואו של הרב הפתיע את כולם, שכן הוא הודיע לבעלי השמחה מראש שלא יוכל להגיע. כמובן שכולם שמחו על ההפתעה, במיוחד שהרב שהה באולם יותר זמן מהמתוכנן ומהרגיל אצלו.

אחרי שהרב יצא מהאולם, ליווה אותנו נער בר המצווה וסיפר לי: "אחרי שהרב אמר לי שהוא לא יבוא לבר המצווה שלי, בכיתי כל הלילה. אני כל כך שמח שהרב הגיע לברך אותי".

היחס המיוחד הזה לא היה רק ליתומים. הוא היה סדר הנהגה עם ילדים כבודדים וכקבוצה. אחד המיוחדים שבהם הוא הסיפור שסיפר הרב יוסף אליהו שליט"א: בליל פורים אחד הגיעו לבית אבא זצ"ל הרבה אנשים לשיר ולרקוד בשמחת הפורים. בשעת חצות הלילה רמזו בני הבית לאנשים כי מאוחר, והרי מחר צריך לקום להתפלל בנץ החמה, וכולם התחילו להתפזר.

פתאום אבי מורי ראה ילד קטן כבן שבע, והוא בוכה. קרא לו אליו ושאל אותו: "למה אתה בוכה? פורים היום, צריך להיות שמח". השיב הילד לרב: "נשברה לי החרב של התחפושת". לקח אותו הרב למטבח ואמר לו: "אני אתקן לך את החרב".

הרב הדליק את האש, חימם את שני קצוות החרב, שם ביניהם סיכה מלובנת מברזל וחיבר את חרב הפלסטיק. בעשותו כך נראה הרב נינוח, למרות השעה המאוחרת ולמרות שההתעסקות עם החרב ארכה כרבע שעה. והסביר הרב יוסף וסיים: ובזה

דומה המלך לראש ביחס לגוף, הראש מרגיש כל חלק וחלק בעם ישראל כאילו הוא חלק ממנו. זאת ע"פ הספד שאמר על הרב זצ"ל הרב שלום זב ליפשיץ, ראש ארגון "יד לאחים".

ראש וציפורן

אומרים שראשי התיבות של רב"י הוא "ראש בני ישראל". מה עושה אדם שלמד תורה כדי שיוכל להיות "ראש בני ישראל"? להרגיש את כל חלקי הגוף. כי ראש מרגיש גם כשהציפורן הקטנה של הרגל כואבת. מרגיש ומטפל. כך היה הרב מרדכי אליהו זצ"ל. הרגיש כל יהודי, אפילו ילד, אפילו קטן, אפילו רחוק, אפילו חוטא, גם החוטא הגדול ביותר.

כל כך הרבה פעמים הרב עזר ל"יד לאחים" כדי שנוכל לחלץ בנות מכפרים ערביים, בנות שהיו מרוחקות מתורה ומצוות. הוא סייע לנו בעצה וביותר מזה על מנת שנוכל לחלץ אותן. כך היה גם בעניין בנות ובנים שנפלו למקומות רעים ומסוכנים, המקומות הרחוקים ביותר שיש. הוא הרגיש את כולם כאילו היו הבנים שלו.

וכן סיפורו של הרב אבי ברמן, מנכ"ל ה-OU בישראל: עבודת ה-OU בישראל היא עבודה חשובה, רחבת היקף, שכוללת מאות אנשים וסניפים ברחבי הארץ. פעם אחת, כשהיינו בפגישת עבודה חשובה עם הרב אליהו זצ"ל, ניגש בני הקטן שהתלווה אלי אל הרב זצ"ל וביקש ברכה. הוא ביקש שהשיניים שלו יגדלו ישר ולא עקום.

האמת היא שקצת התביישתי שהבן שלי עוסק בעניינים כל כך קטנים בשעה שאנחנו עוסקים בעניינים העומדים ברומו של עולם, אבל הרב התייחס אליו בכבוד ובתשומת לב, ממש כשם שהתייחס לכל האנשים שהיו איתנו בפגישה, ובירך את הילד ששיניו יגדלו כשהן ישרות.

הרב כנראה בירך בכוונה, כיוון שמאותה שעה ואילך גדלו השיניים של הבן שלי כשהן ישרות, בלי שום גשרים, רק בכוחה של הברכה.

ילדים כבני מלכים

יחס מיוחד זה היה פעמים אין-ספור גם כלפי כיתות או בתי ספר אליהם הגיע או שהגיעו אליו, כפי שסיפר הרב יהודה מוצפי זצ"ל, מזכיר הרב, ראש ישיבת "מנחת יהודה": עבור מו"ר הרב זצ"ל, כל יהודי ויהודי היה לו כבן והוא דאג לכל אחד ואחד מהם כמו היה אביו.

פעם הוזמן הרב לטבריה, בעת כהונתו כרב ראשי, כדי להשתתף בשרשרת אירועים צפופה ביום אחד, הכוללת אירועים חגיגיים באולמות העירייה. על הלו"ז הצפוף נמנו גם ביקורים בכמה תלמודי תורה ובתי ספר.

כאשר נכנס הרב אל שערי העיר הודיעה המשטרה כי מסיבות ביטחוניות יש לוותר על חלק מהאירועים. ראש העיר ביקש שלאור ההתפתחויות יוותר הרב על הביקורים בתלמודי התורה.

אך הרב סירב ואמר: הילדים המתינו לי תחת השמש הקופחת במשך שעות ארוכות, והפקידים ונציגי העירייה ציפו לי במשרדהם הממוזגים, לכן אני חייב קודם כל לילדים.

סיפר אחד מעוזרי הרב: באחת הפעמים שהייתי במשרד הרב זצ"ל, ראיתי מחזה מדהים. הרב ישב בחדרו עם שגריר גרמניה שעה ארוכה וייצג את היחס של מדינתו לישראל. היה ניכר כי הפגישה הזו היא למורת רוחו, אבל הוא נהג כבוד בשגריר כמו שנוהגים בכל אדם שנברא בצלם.

בכל עת השיחה חיכו באולם ילדים שבאו לשמוע את דברי הרב. אנחנו, שלא רצינו להפריע לפגישה החשובה, לא אמרנו לרב שהילדים מחכים בחוץ. אבל אחד ההורים שכנראה לא ידע מהפגישה החשובה נקש בדלת הרב ואמר שילדים מחכים לרב הרבה זמן באולם.

הרב נזדעזע, הוא ביקש את סליחת השגריר הגרמני ואמר לו כי הוא חייב לסיים את השיחה לצורך דבר חשוב מאוד שמחכה לו בחוץ. הוא נפרד ממנו בכבוד ויצא לדבר עם ילדי ישראל בנחת רוח, בשלווה ובמאור פנים גדול. המנהל של התלמידים היה נבוך מכך שאחד ההורים הפסיק את השיחה של השגריר הגרמני בגלל התלמידים והתנצל על כך. אבל הרב אמר לו שצריך להודות לאותו הורה, כי הילדים חייבים להבין שהם יותר חשובים מהשגריר, כיוון שהם בני מלכים ממש, וחשובים יותר מכל מכובד שבעולם.

אחרי הדברים של הרב אמר המנהל: אני חשבת שאני מביא את התלמידים שלי ללמוד ולקבל תורה וגדולה. אבל מסתבר שבאתי בעצמי ללמוד את השיעור הכי גדול של החיים.

בדומה לזה, סיפר הרב יוסף אליהו שליט"א על מפגש של הרב עם דוד לוי, שהיה אז סגן ראש הממשלה, והרב קיצר את פגישתם לטובת חלוקת סידורים לילדים. דוד לוי טען כלפי הרב על קיצור הפגישה, אך הרב הסביר שעל אף כבודו וחיבותו, הילדים קודמים. הרב ביקש מדוד לוי להתלוות אליו ויחד יצאו אל הילדים, שם חילק להם הרב את הסידורים בנחת. אחר כך אמר דוד לוי לרב שהוא בעצמו התחנך מהמעמד, שכן הוא למד להבין כמה חשובים הילדים וכמה צריך להשקיע בהם.

כאמור, יש עוד עשרות רבות של סיפורים כאלו, מאוד מגוונים בגילים, בסגנונות ובתוכן הדברים. כרגע אין כאן מקומם, ובהמשך נגיע לחלקם.

האם כל אלו נבעו רק מהיות הרב יתום? ודאי שאין רצוננו שילדים ואנשי חינוך יהיו יתומים חלילה רק כדי שיגדלו להיות רגישים. מהן אם כן התובנות השכליות

העומדות מאחורי גישה כזאת? הרי באופן פשוט היא גוזלת זמן יקר ערך, באה על חשבון דברים חשובים אחרים, ואם היא לא אמיתית יש בה ביטול תורה ופגיעה בכבודה. במיוחד אם היא נעשית מעל ומעבר לממוצע. הרי אין ציפייה מהראשון לציין לתקן חרב, לשבת שעות בבר-מצווה כדי לשמח ילד, לברך על יישור שיניים ועוד.

עיון בדבריו של הרב, בדרשותיו, בספריו וגם בסיפורים עליו, יכול ללמד שהיחס המיוחד לילדים ולתלמידים נבע גם מהשקפה עמוקה שהכילה כמה תובנות, ונציין אותן בהמשך.

משימתנו להאהיב את התורה על הילדים, ליצור חיבור ביניהם לתורה, "וגם כי יזקין לא יסור ממנה". לפנינו עומדות נשמות גדולות וכך יש להתייחס אליהן. הם דור העתיד עליו יעמוד עם ישראל בעוד כמה עשרות שנים. ההבנה היא שהילדים הם חומר רך שניתן לעצב אותו ומחובתנו לעצב אותו נכון, ובנוסף הם חוליה בשרשרת הדורות של עם ישראל. תפקידנו לדאוג לחוליה הזו שתהיה טובה וחזקה.

זהירות, דע עם מה אתה עוסק!

קשר בונים באהבה

דווקא בשל היות הרב הראשון לציון, המהווה עבור העומדים מולו דוגמה וסמל להתנהגות על פי דרכה של תורה, דיבר הרב פעמים רבות על הצורך להאהיב את הדרך ואת התוכן על הילדים, ליצור רושם חיובי. מקום חם בלב יביא איתו בעתיד קשר בריא ואולי גם צמא להמשך קשר.

אמירה זו נכונה בוודאי לכל הורה ומחנכת, ר"מ וראש ישיבה. אבל לכאורה היא תופסת כל אחד מאיתנו בכל מקום ובכל זמן. כל מבוגר אמור לגלות אחריות למסר ולדרך כלפי הצעירים שלי. גם כשאנחנו בבית הכנסת או במכולת, ללא ילדינו, יש מי שלומד מאיתנו, שנבנית אצלו תודעה מהו היחס הנכון והנעים שהתורה מצפה מאיתנו.

בהקשר לזה אפשר לראות את דברי הרב במאמר הבא:

למה התורה לנשים תחילה? בבריאת העולם הצטווה תחילה האיש לא לאכול מעץ הדעת, ורק אחר כך האישה. כידוע, הציווי ההוא לא החזיק מעמד. במתן תורה נתן הקב"ה תורה לנשים תחילה, כדי שהתורה תחזיק בעם ישראל לתמיד. "כה תאמר לבית יעקב" - "אלו הנשים". "תאמר" - "בלשון רכה". ורק אחר כך תגיד לבית ישראל. כיצד על ידי הציווי לנשים תחילה תתקיים התורה בעם ישראל תמיד?

על ידי חינוך הילדים שנעשה בלשון רכה באמצעות הנשים, אותה לשון רכה שבה הקב"ה דיבר עם הנשים - על ידי זה יהיה קיום לתורה. על זה כתב רבנו בחיי: "שהאשה הטובה היא סיבה לתורה, שהיא יכולה להמשיך את בנה לבית המדרש. לפי שהיא מצויה בבית והיא מרחמת עליו בכמה מיני געגועין (דרכי אהבה) כדי להמשיך אותו אחר לימוד התורה מנעוריו, וגם כי יזקין לא יסור ממנה".

וכמובן שאת הלשון הרכה אנחנו יכולים לקחת לעצמנו לדרך, גם נשים וגם אנשים.

ובקשר להיותנו מחנכים בכל זמן ומקום דרש הרב את הזרשה הבאה:

מצוות חינוך הילדים היא כל כך יסודית, עד שבתורה היא מוזכרת כבר אצל ראשון האבות, אברהם אבינו - "כִּי יִדְעֶתְיוּ לְמַעַן אֲשֶׁר יֵצְוֶה אֶת בְּנָיו וְאֶת בִּיתוֹ אַחֲרָיו וְשָׁמְרוּ דְרָהּ ה' לַעֲשׂוֹת צְדָקָה וּמִשְׁפָּט". בהמשך מוזכרת מצוות חינוך הילדים בשעת יצירת עם ישראל. בשעת יציאת מצרים - "וְלַמַּעַן תִּסְפָּר בְּאָזְנֵי בְנֶה וּבֶן בְּנֶה, וַיִּדְעֶתֶם כִּי אֲנִי ה'".

המצווה הזאת מופיעה גם כשה' מצווה אותנו על לימוד התורה - "וְשִׁנַּנְתֶּם לְבָבְךָ". בכל רגע בחיים. "בְּשִׁבְתְּךָ בְּבֵיתְךָ וּבְלִכְתְּךָ בַדֶּרֶךְ וּבְשֹׁכְבְךָ וּבְקוּמְךָ". המצווה הזאת כוללת גם את הרגלת הילד בכל ההלכות, מה שמותר ומה שאסור.

ובדרך נוספת:

זה מה שדרשו חז"ל - "להזהיר גדולים על קטנים", והסבירו על כך חכמי הרמז: "להזהיר" - מצד אחד הוא לשון זהירות, אך מצד שני הוא גם לשון של זוהר ואור. שמצוות חינוך ילדים צריכה להיעשות באהבה ובמאור פנים. שכאשר הגדולים מאירים פנים לקטנים - הילדים לומדים מהם והולכים בדרך ישרה.

אוהב את הבריות ומקרבן לתורה

את הדרך מאירת הפנים ובעלת הלשון הרכה, ניתן לראות במעשיו של הרב גם כרב לילדים במקומות שהוא אינו בתפקיד המחנך, האחראי, כפי שאפשר לראות בסיפור הבא: ידוע שגם נערים חשו כי דלתו של הרב זצ"ל פתוחה בעבורם. צעירים רבים היו משחרים לפתחו בשאלות שנקרו על דרכם, והוא לא סגר דלתו בפניהם, ואף לא חסך מהם את אשר ביקשו. באחת מדרשותיו על חג הפסח, סיפר הרב על שיחה מעניינת שהייתה בינו לבין קבוצת תלמידים. הוא הסמיך את הסיפור לדבריו של הרמב"ם, כי חובת ההסיבה בליל הסדר, היא כדי שהאדם יחוש על בשרו את יציאת מצרים. מייד אחר כך החל לספר:

פעם נשאלתי על ידי כמה תלמידים: כיצד אדם יכול להרגיש שהוא יצא ממצרים, הרי באמת הוא לא היה שם? שאלתי אותם: מי ניצח במלחמת ששת

הימים, אנחנו או המצרים, הירדנים או הסורים? אמרו לי כולם בביטחון גמור: אנחנו! מבלי לחשוב פעמיים. מה זאת אומרת? הוסיפו לשאול, כמתפלאים על השאלה. שאלתי שוב ושוב. כולם התרעמו עלי: בוודאי שאנחנו ניצחנו. היכנו אותם שוק על ירך!

ושוב שאלתי: מישהו מכם נלחם בששת הימים? מישהו מכם חי בתקופה ההיא? שקט שרר עתה בין התלמידים, ואני המשכתי בדבריי: נכון שיש בימינו אנשים שזכו לשחרר את הכותל ולהיות שם, אבל אתם כולכם נערים צעירים! אלא, שאתם מרגישים "אחד" עם כל מי שהיה שם ולכן אתם אומרים "אנחנו".

כך גם ביציאת מצרים, אתם צריכים להרגיש "אחד" עם יציאת מצרים ולומר: "ואותנו הוציא משם!".

הרב יכול היה לפטור אותם בכמה משפטי הסבר ולהמשיך בעיסוקיו החשובים, אבל הרב בחר אחרת, כאבא אוהב, להסביר ולוודא שהמסר נקלט.

הדרשה הבאה היא על שבט לוי שנבחר להיות "מלמח תינוקות". אך כאמור, כל מי שעסוק בלימוד וחינוך ילדים ונערים, קשור להזכרה שניתנה לבני לוי ומהם ניתן ללמוד דרך חינוכית.

רוב בני האדם חושבים שהתפקיד העיקרי של הכוהנים הוא לעבוד בבית המקדש. אבל מי שקורא את הפסוקים רואה שהתפקיד הראשון שהקב"ה מייעד להם הוא ללמד תורה לעם ישראל. לכן כשמשה בירך את הכוהנים, הוא הזכיר קודם כל את תפקידם כמחנכים (דברים לג י): "וְיִזְרְאוּ מִשְׁפָּטֶיךָ לְיַעֲקֹב וְתוֹרָתְךָ לְיִשְׂרָאֵל", ורק אחר כך את תפקידם במקדש: "וְשִׁימוּ קְטוֹרֶת בְּאַפֶּךָ וְכָלִיל עַל מִזְבְּחֶךָ".

התפקיד הראשון של הכוהנים הוא להרבות אור ולטהר את ישראל. לכן נקרא שמו "אהרון", שהוא מאיר פנים. שהוא מלמד את התורה שהיא אור. "כי נר מצווה ותורה אור". שהוא אוהב את הבריות ומקרבן לתורה. שהוא מדליק את המנורה הטהורה שמשפיעה אור ממקומה לכל ישראל. שהוא לובש את האורים ותומים שמאירים ומדריכים את עם ישראל בדרך ישרה.

התפקיד השני של הכוהנים הוא לכפר על עם ישראל. חלק גדול מהקורבנות שהיו מקריבים בבית המקדש בא לכפר על חטאים, אם החינוך של הכוהנים לא עשה את פעולתו כנדרש ואנשים חטאו - הם יבואו לבית המקדש להיטהר ולתקן את מעשיהם.

גם מבחינת זמן, עבודת החינוך הייתה מרכז חייהם של הכוהנים. בבית המקדש עבדו הכוהנים רק יום או יומיים בשנה (רמב"ם כלי מקדש פרק ג ה' ט' כסף משנה שם). בשאר ימות השנה הם מלמדים תורה ומדריכים את עם ישראל.

הכוהן הגדול אחראי על אחיו הכוהנים בשני תפקידיהם, גם בתפקיד החינוך של עם ישראל וגם בתפקיד הקורבנות והכפרה על החוטאים בעם ישראל. גם התפקיד החינוכי וגם תפקיד הכפרה התרכזו בעבודתו בבית המקדש ובירושלים.

מכאן נוכל להבין למה נזעק מתתיהו בן יוחנן כהן גדול, כשהיוונים פגעו בחינוך עם ישראל. זה התפקיד הראשון שלו, לחנך את ישראל. מכאן נוכל גם להבין למה אמותיהם של הכוהנים הגדולים היו חוששות מקללתם של הרוצחים בשגגה הנמצאים בערי המקלט. הגמרא אומרת שקללת רוצחים אלו לא הייתה "קללת חינם", כיוון שחלק מתפקידם של הכוהנים הגדולים הוא לפעול שלא יהיו רוצחים בעם ישראל, אפילו לא בשגגה. וכאשר הכוהנים נכשלו ויצאו מישראל רוצחים בשגגה - זו גם אשמת הכוהנים הגדולים.

זו גם הסיבה שבגללה מי שתיקן בתי ספר לילדי ישראל היה כוהן גדול דווקא, ושמו יהושע בן גמלא.

אומרת הגמרא שגם התקנה הזאת לא סיפקה את צרכי החינוך "ומי שְׁהָיָה רַבּוּ פּוֹעֵס עָלָיו, בּוֹעֵט בּוֹ וְיֹצֵא". כיוון שבתו הספר לא היו בכל עיר ועיר אלא בכל אזור ואזור, לא היו יכולים לשלוח את התלמידים בגיל צעיר אלא בגיל מבוגר. ומי שמתחיל את חינוכו מבוגר - יכול לבעוט ברבו אם לא מוצא חן בעיניו. "עַד שֶׁבָּא יְהוֹשֻׁעַ בֶּן גַּמְלָא, וְתִיקַן שְׁיָהוּ מוֹשִׁיבֵין מְלַמְדֵי תִינוּקוֹת בְּכָל מְדִינָה וּמְדִינָה, וּבְכָל עִיר וְעִיר, וּמְכַנְיָסִין אוֹתָן כְּבֹן שֵׁשׁ וּכְבֹן שְׁבַע" (בבא בתרא כא ע"א).

למה נדרש יהושע בן גמלא לתפקיד הזה של החינוך? כיוון שהיה כוהן גדול וזה התפקיד של הכוהנים כולם ושל הכוהן הגדול בפרט. לחנך את עם ישראל. להרבות בו אור גדול.

זה מה שאומר הקב"ה לאהרון: תפקידך הראשון הוא להוסיף אור בעם ישראל - "להדליק". תפקידך השני הוא "להיטיב" את המנורה כשיש צורך להחזירה לטהרתה. כשיש צורך להחזיר למוטב את החוטאים בעם ישראל. ויהי רצון שנראה כוהנים בעבודתם במהרה בשמחה.

בלי רטליון

באופן טבעי, מי שלוקח על עצמו לחנך, עושה זאת מצד הערך שבדבר. הדבר דורש מאמץ והקרבה. אפשר לחשוב שההשתדלות עצמה לעסוק בנושא, היא מסירות הנפש במלואה.

בדרשה על רבי פרידא מלמד אותנו הרב עד היכן מגיעה מסירות הנפש לתלמיד, גם אחרי השיעור וההפסקה ועוד הרבה אח"כ, כפי שמתארת הגמרא. מעניין האם

התיאור כאן על רבי פרידא הוא על מורה בכיתה שזה אחד מתלמידיו או שמדובר בשיעור פרטי.

"וְאֵלֶּה הַמְשֻׁפָּטִים אֲשֶׁר תִּשִׂים לְפָנֵיהֶם" - "אמר לו הקב"ה למשה: לא תעלה על דעתך לומר אשנה להם הפרק וההלכה שנים או שלוש פעמים עד שתהא סדורה בפיהם כמשנתה ואיני מטריח עצמי להבינם טעמי הדבר ופירושו. לכך נאמר: 'אשר תשים לפניהם' כשלחן הערוך ומוכן לאכול לפני האדם" (רש"י שם).

על מסירות נפשם של מלמדי התורה אפשר ללמוד מהמעשה עם רבי פרידא, המובא בגמרא בעירובין (דף ג"ד ע"ב).

לרבי פרידא היה תלמיד שלא היה מבין דבר, אלא אם היו מלמדים אותו את הנושא הנלמד ארבע-מאות פעם. יום אחד באמצע הלימוד, הזמינו את רבי פרידא לדבר מצווה, ולכן התלמיד הסיח דעתו ולא הבין את הלימוד גם אחרי אותן ארבע-מאות פעם שלימד אותו רבי פרידא. אמר לו רבי פרידא: "מדוע היום אינך מבין? והרי לימדתיך ארבע-מאות פעם!". אמר לו התלמיד: "מאז שהזמינו אותך לדבר המצווה, לא הייתי מרוכז, כיוון שכל הזמן אמרתי לעצמי: 'הנה, עכשו הרב הולך', ולא הצלחתי להתרכז".

רבי פרידא לא התייאש, ואמר לתלמיד שילמד אתו שוב ארבע-מאות פעם. בשמים התפעלו מאוד ממעשה זה של רבי פרידא, ויצאה בת קול ואמרה: "האם רצונך שתאריך ימים ויוסיפו לך עוד ארבע-מאות שנה, או שהנך רוצה שאתה ובני דורך תזכו לחיי העולם הבא?". רבי פרידא לא חשב על עצמו לבד, אלא בחר בשכר המובטח לכל בני דורו. מייד אמר הקדוש-ברוך-הוא, שבזכות זה יקבל את שתי ההבטחות.

מהמעשה הזה למדנו עד כמה צריכה להיות מסירות נפשם של מלמדי התורה לתלמידיהם. ומכל מקום, זה אינו אלא בתלמיד פרטי, אבל בבית ספר אי אפשר ללמד ילד אחד שמתקשה כמה מאות פעמים, על חשבון כל התלמידים.

בשיעור פרטי או בחוג, אם כך, אפשר להתמסר וללמד עשרות פעמים ואולי מאות. אבל איך ניתן לתת לכיתה שלמה יחס מיוחד ולהתקרב אליהם? להזהיר להם ולהאהיב עליהם?

צלצול אחרי שיעור מאתגר, הקפה קורא, הפלאפון מחכה, קצת שקט ונשימת אוויר, זו מחשבה טבעית ונורמלית של מורה בסוף השיעור. אבל לרב הייתה הנהגה אחרת לניצול ההפסקות, כפי שהוא עצמו מתאר את דרכו בכיתתו.

לפני שהייתי דיין בבית הדין, הייתי מורה בבית הספר, ושם חיפשתי דרכים איך לעניין את התלמידים וללמד אותם הלכות. הדרך הטובה ביותר הייתה לאכול יחד אתם ארוחת בוקר ולא לאכול בחדר המורים. כך הם היו רואים אותי אוכל ומברך ונוטל ידיים ומברך ברכת המזון וכו'. הם גם היו מתקרבים אלי, באים לשאול שאלות אישיות, והרבה דברים טובים היו קורים בשעה הזאת.

ועל ההתנהלות בתוך הכיתה כתב הרב:

כשהייתי צעיר לימדתי בבית ספר "מגן דוד" שעתיים בכל יום, ולא הייתי גוער בהם או מכה אותם חלילה, אלא הייתי נותן להם פרסים. תלמיד שהתנהג יפה - היה מקבל נקודה טובה, ותלמיד שהתנהג לא טוב - היה מקבל נקודה רעה. תלמיד שהיה משחק עם חפצים שונים באמצע השיעור - הייתי מחרים את אותו חפץ, ובכל ראש חודש הייתי מחזירו לבעליו.

וכאשר דיברתי עם ר' שאול קוקה על הספר, הוא סיפר שהיה תלמידו של הרב זצ"ל כבר כשהיה ילד, תלמיד בבית הספר "תורת אהרון". וכך הוא מספר: באותה תקופה המורים נהגו לסטור לילד שלא התנהג כשורה. זו הייתה המדיניות. אבל הרב מרדכי אליהו זצ"ל בחיים לא הרים יד. גם ילד שלא התנהג כמו שצריך, הרב היה מלטף אותו ואומר לו: אתה תצא תלמיד חכם. ואהב אותו אהבת נפש שאין כדוגמתה. החיוך שלו, המתיקות שלו, האהבה שלו - לא היה דבר כזה בעולם.

סוד ההצלחה בחינוך

מובא בגמרא (ב"ב ח ע"ב), ז"ל: "וּמְצַדִּיקֵי הָרַבִּים פְּכוּכָבִים לְעוֹלָם וָעֶד" - אלו מלמדי תינוקות, כגון מאן? (כמו מי?) אמר רב: כגון רב שמואל בר שילת. דרב אשכחיה לרב שמואל בר שילת דהוה קאי בגינתא (רב ראה את רבי שמואל בר שילת נמצא בגינה) א"ל: שבקתיה להימנותך?! (שאל אותו איך הוא עזב את מלאכתו - לימוד התלמידים) אמר ליה: הא תליסר שנין דלא חזיא לי, והשתא נמי דעתאי עלויהו (ענה לו: אני שלוש עשרה שנה לא עזבתי אותם לרגע, וגם כעת שעזבתי - דעתי עליהם). כלומר, גם בזמן שאינו עם התלמיד היה תמיד דעתו עליו, וחושב כיצד לעזור לתלמיד פלוני, והאם תלמיד אחר התקדם וכן הלאה. ומגמרא זו אנו רואים שסוד ההצלחה בחינוך התלמידים הוא לחשוב על התלמידים בכל עת.

ואכן, ראוי לכל מורה ומחנך ללמוד כיצד יש לנהוג עם התלמידים בתקופת החופש, שלא לנתק אותם מלימוד התורה כלל, על ידי שיכין להם סדר לימוד שיעסיק אותם במהלך אותם ימים, וכל זה כדי שלא יתרגלו התלמידים להעביר את זמנם להבל ולריק, אלא ישמרו על קשר תמידי עם הלימוד שלהם.

מעבר להשקעת הזמן, יש יתרון גדול גם ליחס, שגם הוא דורש עוד זמן. תלמיד שואל שאלה, אפשר לענות: אסור, מותר, נכון, ההפך וכדומה ולהמשיך הלאה. ואפשר לראות את השואל, להאיר לו פנים ולהשיב לו תשובה שתתיישב על ליבו, שתיתן לו מענה על מה שהוא צריך לשמוע בנוסף.

מספר הרב יעקב עמר מצפת: הרה"ג מרדכי אליהו זצוק"ל הוא צדיק עליון. כשהייתי בן עשר רציתי מאוד לצום בתשעה באב. אחי הרב דוד לקח אותי אל הרב אליהו כדי לשאול את השאלה. זו הייתה הפעם הראשונה בחיי ששאלתי רב שאלה בהלכה. הרב הושיב אותי על ידו ודיבר אלי בנעימות ובחביבות, וזה כבר קנה אותי. שאלתי אותו האם מותר לי לצום בתשעה באב, הרב אמר לי: אתה, אסור לך לצום!

ניסיתי לשכנע אותו בכך שיש לי כוח ולא יקרה לי כלום. שהכול יהיה בסדר. אבל הוא הסתכל עלי בחיוך ואמר לי: בני היקר, חכם פסק לך הלכה שאתה צריך לאכול. אם תאכל - תעשה מצווה!

שמעתי לדבריו, ואני מכיר לו טובה גדולה על כך. שנה קודם לכן ניסיתי לצום בתשעה באב והגעתי לכדי סכנה. ניצלתי מסכנה.

הרושם של דברי הרב שנאמרו בחיבה גדולה היה חזק כל כך, עד שגם היום, אחרי שלושים-וחמש שנה שאני מכהן כרב, מחבר ספרים ופוסק הלכות לציבור, אני זוכר בבהירות את דבריו.

כמה משמעות יש להארת הפנים המתלווה למענה שלנו, הנינוחות לענות, התחושה שהמחנך עכשיו כאן בשבילי, מנסה להיות איתי ולהבין אותי.

צדיק גזור במאור פנים

אלפי ילדים הגיעו לחלאקה אצל הרב. אפשר לסיים ברגע את הטקס, לגזור תלתל, לברך קצרות ולשחרר. ומי שיעשה כך, ראוי להערכה גדולה. זו השקעת זמן לא קטנה במאות ילדים בכל פרק זמן קצר.

ובכל זאת, הרב היה נוהג אחרת. מוודא שיש מצלמה, נותן שיער גזור שהילד ישמור, בנחת ובהארת פנים, כאילו מדובר באירוע של מצווה דאורייתא.

ואכן הייתה זו מצווה דאורייתא מכיוונים שונים - חסד, חינוך, מסירת תורה, לפעמים הכרת הטוב, וכך אכן נהג הרב.

מספרת הגב' מיכל תשובה: כולם יודעים שהרב מרדכי אליהו זצוק"ל היה איש גדול. כולו אור. כל מי שהביט פעם אחת בפניו הקדושות יוכל לספר על האור שבקע מהן, בבחינת "וקרן עור פניו".

אנחנו רוצים לספר דווקא על הזכרים הקטנים. על היחס לילדים הקטנים ולאנשים הפשוטים. כשבאנו אליו לחלאקה של הבן הבכור שלנו, נכנסנו לביתו בחיל

וברעדה. אבל הרב קיבל אותנו במאור פניו הידוע, ממש כבני מלכים. ידענו שזה עתיד להיות כך. סיפרו לנו שזו דרכו של הרב, ובכל זאת זה הזהים אותנו מאוד.

הגיע זמן החלאקה, הילד היה מוכן, המצלמה מוכנה, והמספריים?... שכחנו להביא מספריים. הרב מרגיע אותנו, מחפש במגירות, הרבנית מצטרפת לחיפושים. בסוף נמצאו מספריים והרב גזר את שערו של הילד. אנחנו הרגשנו מעט לא בנוח. איך שכחנו דבר כל כך בסיסי? הסתכלתי על הרב, הוא לא הראה אפילו סימן קטן של חוסר נחת. בשבילי זה שיעור מוסר לכל החיים.

אחר כך עברנו ללבישת הציצית הראשונה. הרב שאל את בנו "אתה יודע לברך על הציצית?" הילד בביטחון של ילד בן שלוש השיב: "בטח", והחל לברך "ברוך אתה... אשר יצר את האדם בחוכמה..." הרב לא הפסיק את הילד ונתן לו לסיים את הברכה, בלי לתקן או להעיר. הוא הקשיב לו במבט מלווה, מלא אור ותמיכה. רק אחרי שהילד סיים את הברכה, ליטף הרב את לחייו של הילד, אמר לו מילים טובות ולימד אותו לברך על הציצית מילה במילה.

אחרי חלאקה של בן אחר שלנו, כשכבר פנינו לצאת, חזר אחד מהילדים לרב וביקש: "הרב, תברך אותי שאהיה רב גדול". אנחנו הרגשנו מבוכה מהבקשה של הילד. אבל הרב היה מבין יותר מכולנו לנפשם של ילדים. הוא חיך את החיוך המיוחד שלו, הניח את ידו על ראש הילד ואמר: "אמן כן יהי רצון".

אנחנו מרגישים שהיחס של הרב בנה את הילדים שלנו. בזכותו הם רוצים להיות רבנים גדולים. זה בנה גם אותנו. כל מפגש שלנו עם הרב העלה אותנו בשלבי סולם החיים למקומות שלא היינו יכולים להגיע לבד. בזכותו אנחנו מצליחים להרגיש את האמת. את האמונה. את ה'. בזכותו אנחנו מרגישים את ה' בכל מרוצת החיים. יהי זכרו ברוך.

ועדות נוספת: שעת בוקר מוקדמת בבית הכנסת "היכל יעקב". זה עתה סיים הראשון לציון הרב מרדכי אליהו זצ"ל את תפילת שחרית במניין הנץ, וכבר נעמד לידו תור ארוך של פונים, איש איש עם שאלתו ובקשתו במגוון נושאים שונים. הרב משיב לכל אחד במתינות ובהסברת פנים, וכשהתור מידלדל, מגיע אחד מיועציו

ומסייע בידו להגיע לכיוון פתח בית הכנסת. אלא שמצפים לרב ילדי חלאקה חגיגיים מלווים בהורים נרגשים המבקשים להתכבד בגזיזת השיער הגולש.

הרב, שגילו נושק לגבורות, נוטל את המספריים עם חיוכו העדין ונעמד לצדו של הילד הקט ו...רגע. לפני שהוא גוזז הוא פנה לפעוט ואמר לו: "תסתכל ישר לאמא שמצלמת, בכדי שהתמונה תצא יפה". פרטים קטנים ששייכים לענקי הרוח.

וגם כשהרב אחרי ניתוח, הוא ידאג שתמונות החאלקה שיישארו לילד יהיו כאלה שהוא ישמח בהן, כפי שתיארה הרבנית שרה אליסף: הייתי בבית הרב. הרב היה בבית אחרי ניתוח קטרקט ועינו חבושה. הגיעו זוג עם ילד כדי לעשות לו חלאקה. הרב לקח את המספריים, הגיש אותם לילד ואמר לו: המספריים שלך. אם אתה רוצה שאגזור לך תלתל, תן לי את המספריים שאגזור. ההורים והילד רצו להצטלם עם הרב, והרב ביקש מהרבנית רשות להוריד את התחבושת כדי שהתמונה באלבום של הילד תהיה מוצלחת. הרב הוריד את החבישה לתמונה ואחר כך חבשו לו שוב.

מפתח להנחיית הורים

אפשר להסביר לתלמיד אחד את אותו הדבר ארבע-מאות פעמים, ואפשר לעשות ארבע-מאות פעמים את אותו הדבר.

אבל לפעמים, להורה או למחנך ישנם אילוצים או לחצים שגורמים להתנהלות לא יעילה כל כך, לפחות כלפי הילד שעומד מולם. הם ממהרים, לא קשובים וכדומה. הדבר טבעי ומצוי, כולנו בני אדם.

כשהרב פגש הורה במצב הזה, הוא נתן לאבא להתנהל כדרכו, ואחר כך נתן לו להבין שלכאורה עדיף היה אחרת. הארת הפנים, הנחת, ומה שמסביב, עשו את השיעור כל כך טוב, עד שהמספר, על אף המוסר שקיבל, זוכר זאת כאירוע מעצים.

סיפר הרב יעקב שמעון, ראש ישיבת "נחלת צבי": הרב אליהו זצ"ל ליווה את הישיבה שלנו מיום היווסדה. הוא היה מסייע לנו גם בעצות וגם במכתבים. גם בשיעורים וגם בהמלצות לתורמים. הוא היה אתנו כל העת, מחזיק את ידינו לכל תיחלש רוחנו אל מול הקשיים הרבים שיש בהחזקת ישיבה לבעלי תשובה.

הרבה סיפורים יש לי לספר על הרב אליהו זצ"ל. סיפורי מופתים וסיפורי חכמה. סיפורי מידות וסיפורי ענווה. אבחר לספר את הסיפור הקטן מכולם. אולי הכי קטן, אבל בעיניי הכי מרשים.

זה היה באחת הפעמים שבהן הרב בא לישיבתנו לתת שיעור. להפתעתנו הוא בא באוטובוס, ולא ביקש הסעה לא בהלוך ולא בחזור. כמובן שלא יכולתי להסכים עם זה שהרב יחזור לביתו באוטובוס. זה לא כבוד התורה. על כן מייד אחרי השיעור הבאתי את המכונית שלי כדי להסיע בה את הרב. במכונית ישב באותה עת ילדי הקטן ושיחק במפתחות של המכונית.

הרב נכנס למכונית, אני יושב ליד כיסא הנהג והילד ממשיך לשחק במפתחות. ביקשתי ממנו בעדינות את המפתחות, והוא סירב. זה לא פשוט לתת לרב להמתין כל כך, וביקשתי שנית ביתר תקיפות. ואולם הילד סירב לתת לי את המפתחות של המכונית.

בפעם השלישית דרשתי ממנו את המפתחות, ולאחר ששוב מיאן לקחתי אותם ממנו בכוח. הכנסתי את המפתחות לסוויץ, והילד מלווה אותי בצרחות נוראות על החפץ שנטלתי מידי. האמת היא שלא הייתה לי אפשרות אחרת. לא יכולתי להשאיר את הרב לחכות לרצון הטוב של הילד הקטן שלי.

הרב ישב כל הזמן וחיך בנחת. שלא להלחיץ אותי בנוכחותו. אבל הנחת של הרב לא הקהתה את התחושה שלי שאי אפשר להמתין לרצונו הטוב של ילדי הקטן.

עוד בטרם הספקתי להניע את המכונית, הוציא הרב את המפתחות מהסוויץ ואמר לי: לא כך. תן אותם לילד חזרה. עשיתי כדבריו של הרב, והוא שלף משהו מכיסו. אני חושב שזו הייתה סוכריה, או אולי חפץ מעניין אחר. הוא אחז בו מול עיניו של הילד, והילד שמט את המפתחות לרצפת המכונית ולקח מה שהרב הושיט לו.

הרב התכופף, הרים את המפתחות, הגיש לי אותם ואמר לי: סע!

זה הסיפור שלי על הרב אליהו. זה הסיפור שאני הולך אתו לכל מקום. אין כאן מופת, אבל יש כאן הנהגות מופתיות.

הנחת נשיקה

מסתבר שהרב נהג כך בילדים רבים כל כך בימי שני וחמישי בבית הכנסת שלו. ילדי בר-מצווה וילדי חלאקה ועוד ועוד, כל פעם משפחה אחרת, סגנון אחר, תגובות והתנהגויות שונות של המשפחות, ילד שקורא לאט או בצורה לא מדויקת, ועוד מעכבים רבים. אבל כשאוהבים, הכול מתגמד ולא נחשב. יעיד על כך הסיפור הבא.

מנהגו הקבוע של מרן הרב מרדכי אליהו זצוק"ל היה לכבד מאוד כל ילד שהגיע פעם ראשונה להניח תפילין, אע"פ שעדיין לא הגיע לגיל מצוות. בדרך כלל זה היה קורה כחודש לפני התאריך, והרב היה מורה כי באותו יום לא יאמרו תחנון, כי זה יום טוב שלו. וגם שלנו.

מנהג הרב היה להושיב את הילד ליזו במקום המכובד, וליד הילד היה מושיב את אביו. הרב היה מניח לו תפילין של יד, ובשעה שהילד היה מברך על התפילין היו משתיקים את כל המתפללים ומקשיבים לברכת הילד ועונים לו כל הקהל "אמן". אחר כך הוא היה מכבד את הסבא, אם היה נוכח במקום, לסייע לילד להניח תפילין של ראש. בסוף התפילה היה מכבד הרב את הילד לקרוא את ההלכה היומית, ואחר כך הרב היה מסביר אותה. הכול בשביל לכבד ולייקר את נער בר המצווה, שיבין שהוא חשוב ויקר ומוערך, כדרכו של מרן הרב.

בעניין זה סופר הסיפור הבא: הגעתי עם אבי שיחיה ועם סבי לבית הכנסת, כולי נרגש. היום הוא היום הראשון שבו אני מניח תפילין. הייתי נרגש כמובן מהתפילין, אבל גם מכך שידעתי שביום הזה אהיה ממש קרוב לרב אליהו, שכל כך אהבנו אותו. ידעתי שאקבל ממנו תשומת לב מיוחדת, וזה ריגש ושימח אותי במיוחד. הרב הושיב אותי ליזו, ואני פתחתי את תיק התפילין בידיים רועדות, הוצאתי אותן ממנו והתכוונתי להתחיל להניחן. אלא שאז רמז לי הרב בשקט שמשוהו לא תקין. לא הבנתי, הרי אבא לקח את התפילין לבדיקה, והכול נראה בסדר גמור. מה לא עשיתי בסדר? הרב ראה את המבוכה שלי, חיך ואמר: לא נישקת את התפילין. כשמוציאים את התפילין מהשקית צריך לנשק אותן, ורק אחר כך להניח. עכשיו חייבתי גם אני, נישקתי את התפילין בהקלה, והרב הוסיף ואמר: בתפילין כתוב "וְאַהֲבַת אֶת ה'

אֶלְקִידָה בְּכַל לְבָבָהּ וּבְכַל נַפְשָׁהּ וּבְכַל מְאֹדָהּ". כך אנחנו מגלים את אהבתנו לה' ולמצוותיו.

מאז, בכל פעם שאני מוציא את התפילין מהתיק על מנת להניח אותן, אני מנשק אותן בחיבה ונזכר ברב זצוק"ל, שחיבב עלי את המצווה הזאת במיוחד.

סיפר הרב מולי גרוסמן: בתשמ"ה, כשהייתי בן שבע, הגעתי לבית הכנסת "מעשה ניסים", והנה בית הכנסת מלא מפה לפה. לא מצאתי מקום לשבת. לפתע ראיתי מצד שמאל כיסא מרופד, בצבע חום.

בלי לחשוב פעמיים טיפסתי עליו, כי הוא היה גבוה, ושמחתי מאוד על המציאה שמצאתי. כך ישבתי על הכיסא הזה והקשבתי רוב קשב לדרשה.

אני לא בטוח שהבנתי משהו מהדרשה הזאת, אבל הנשמה שלי כנראה הרגישה את הדברים. אלא שהנחת הזאת שלי לא נמשכה זמן רב. הגבאי, הרב לופס, שקלט אותי יושב שם, ניגש אלי ואמר: ילד, זה הכיסא של הראשון לציון, אי אפשר לשבת עליו. הרב, שהיה על הבמה ודרש, שמע את הדברים, היסה את הרב לופס ואמר: זה בסדר גמור, הילד יכול להמשיך לשבת. במקום היו עוד אנשים שהחליטו למחות על הדבר ורצו שאפנה את המקום, אבל הרב לא ויתר ואמר להם: הניחו לו, אני מוחל לו.

אני לא זוכר על מה דיבר הרב, וכאמור לא בטוח שהבנתי משהו מהדברים שנאמרו שם, אבל אני בהחלט זוכר את הכבוד שהרב נתן לי, ילד בן שבע.

סיפר נחמן חיים: הייתי ילד כבן עשר, והגעתי עם אבי ע"ה לשיעור בבית הכנסת "מנחת יהודה". אהבתי מאוד להסתכל על הרב זצ"ל, אבל בכל פעם שהגעתי לשיעור היה לי חשוב לקבל ממנו ברכה, ולו לרגע. חיכיתי יחד עם הקהל הגדול בסוף השיעור, כדי לזכות לראות בזיו פניו של הרב, אלא שהמזכיר שלו אמר שהרב ממחר מאוד והקהל מתבקש לא לעכב אותו. כאמור, הייתי ילד, ולא הצלחתי להתגבר על הזחף שלי לקבל ממנו ולו מבט קטן. כאשר הרב חלף על פניי, אחזתי בגלימתו. את מה שקרה רגע אחר כך לא יכולתי לשער, מתברר שמשכיכת הגלימה גרמה לכך שהרב כמעט מעד. אני כמובן חששתי מאוד ונבהלתי ממה שעשיתי, אבל הרב הסתובב לאחור, ובמקום לכעוס עליי חייך אליי חיוך גדול, סימן לי להתקרב ובירך אותי. עד היום כשאני חושב על הרגע הזה, אני מרגיש חיבוק גדול שהרב זצ"ל חיבק אותי. אשריי שזכיתי.

סיפורים מבית סבא

אבל אנחנו הרי עסוקים, יש עלינו טרדת פרנסה, עול הציבור, אחריות חינוכית, מי כמנהלת, מי כבעלת עסק, מי כראש ארגון. ואז הילדים שלנו דורשים את שלהם, האם יש לנו הפניות לתת להם?

הרב, גם בהיותו הראשון לציון, מצא את המקום והזמן לתת לילדיו ולנכדיו את תשומת הלב ואת הזמן, והכול בנחת. נכדיו מספרים על חלק מרגעי הנחת הללו עם סבא, וניתן לשמוע כמה רושם וחיותם לכל החיים הם הצליחו לטבוע בהם.

כך מספר בצלאל בזק, בעלה של נכדת הרב: בשבע הברכות שלנו, כשנכנסתי עם מו"ר הרב זצ"ל לבית של הרבנית מירב עמור, דודתה של אשתי, שם התקיימה הסעודה, הרב פתח לכבודי, החתן, את הדלת. הנכדים הקטנים רצו אליי בקריאות צהלה: "תראה איזה ציורים עשינו בשבילך!". אני זוכר שעמדתי נבוך – מימיני גדול הדור, ומשמאלי שרבוט ילדים.

מו"ר סבא התפעל ואמר: "אוהו, תראה איזה יופי של ציורים הם עשו בשבילך!", והצביע על כל מיני נקודות ראויות לציון בציורים הללו, שקשה היה להבחין מה בדיוק יש בהם. רק כשראה שהילדים באו על סיפוקם – נכנס אל תוך הבית.

סיפור אחר מספר איתי בן אליהו, נכד הרב זצ"ל: סבא מצא זמן בכל ערב שבת להתיישב אתנו, הבנים והנכדים, ולספר לנו סיפורים מרתקים מבית אבא, סיפורי צדיקים, חוויות משפחתיות שהטביעו עליו את חותמן וסיפורים מעניינים מחייו – מהמפגש עם האפיפיור ועד ביקור בכלאו של פולארד, כאשר בין לבין היה מקפיד לגלות לנו סודות שמסתתרים בין פסוקי פרשת השבוע.

הוא גם היה לוקח אותנו לעזור בהכנות לשבת. לשים על המתגים של האור כיסוי שכתוב עליו "שבת" וכו', ולעשות את הכול בנחת רוח של ערב שבת, בשמחה ובזריזות.

מייד כשחזרנו מבית הכנסת היה סבא מקדש על היין, ובשעה שנצרך להוסיף מים לגביע הקידוש, היה קורא לנו, הנכדים, מקטן הילדים ועד לבכור שבהם, ונותן לכל אחד למזוג טיפת מים אחת לגביע. ואם היה נכד או נכדה קטנים – הוא היה מרים אותם כדי שיוכלו למזוג את טיפת המים ביין. רק אחרי שכל נכד נתן משלו לגביע, המשיך סבא וקידש על היין.

לאחר הקידוש, כשכל המבוגרים הלכו אל המטבח ליטול את ידיהם, היה אוסף סבא את כל נכדיו הקטנים לכיור בחזר אחר ונוטל איתם ביחד את הידיים.

סבא היה בוצע את הפת ומחלק לכל המסבים לשולחן, ולנכדים היה שומר חתיכות מיוחדות מהפיתה. מהחתיכות ששמר היה יוצר צורות של "מקל סבא" ורק אז נותן לנו.

השולחן היה מלא שירי שבת ודברי תורה מתוקים, ואף פעם לא שמנו לב איך שהזמן עובר עד שהיו מגיעים אנשי השיעור שאחרי האוכל ודופקים בעדינות בדלת. בין לבין היינו שרים שירי שבת, ותמיד סבא היה שר את השירים שסבתא הכי אוהבת.

בבוקר מוקדם היה סבא מעיר אותנו ושואל אם אנחנו רוצים לקום לתפילת "ותיקין", ולא היה אפשר להרגיש כלל שאנו נמצאים בעיצומו של חיפזון של בוקר. סבא היה מתנהל ברוגע ומכין לנו פרוסת עוגה ושתייה חמה מכל הלב, כאילו כל העולם עמד מלכת.

בדרך מבית הכנסת – המוני אנשים מלווים את סבא, שואלים שאלות, מבקשים ברכות, וסבא עוצר ליד אישה שנחבאת אל הכלים, שואל לרצונה ומברך אותה. רגעים רבים כל כך הוא היה שייך אל הכלל, תמיד נמצא שם בשביל אותם רבבות

שצובאים על דלתותיו, מנהיג את עם ישראל. אבל בשבילי, הוא תמיד היה יותר מזה: הוא היה סבא שלי.

מספרת רחל בזק, נכדת הרב: תקופה קצרה גרתי בבית סבא וסבתא בעת שלמדתי במכללה. זה לא קל לקום לסליחות, ועוד פחות קל אם ישנת בלילה קודם בשעה מאוחרת. אבל סבא תמיד היה עירני, לא משנה באיזו שעה הלך לישון, תמיד הוא היה קם בשמחה, מוכן ומזומן לתפילה, כמו לפגישה עם מלך.

בבית הייתה אווירה של רוממות ותחושה שהדבר הכי אהוב על סבא זה להתפלל, והוא עושה את זה בציפייה עכשיו, כאילו לא עשה זאת גם אתמול. קשה היה שלא להיזבק. ולכן לא היינו מפסידים סליחות עם סבא הרב זצ"ל. והעיקר היה בעת שהיינו חוזרים מהתפילה. אווירה אחרת הייתה בבית. שמחה אחרת. קשה להסביר.

עם כל החשיבות שסבא ראה בתפילה, הוא מעולם לא אמר למישהו ללכת לתפילה, הוא לא העיר למישהו שבחר להתעכב בבית ולא לקום לסליחות. תמיד הוא פנה בסגנון עדין של הצעה או שאלה, אף פעם לא בצורת הערה.

